ئۇيغۇر خەلق مەسەللىرى

2

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

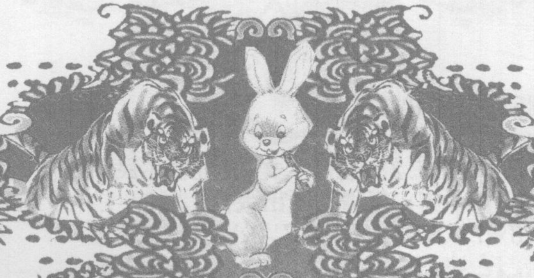

ئۇيغۇر خەلق مەسەللىرى

2

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۈرۈمچى 2007 -يىلى

图书在版编目(CIP)数据

维吾尔民间寓言.2：维吾尔文/《维吾尔民间文学大典》编委会编. - 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2007.1
ISBN 978-7-228-10849-7

Ⅰ.维... Ⅱ.维...Ⅲ.维吾尔族 - 寓言 - 作品集- 中国 - 维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.I277.4

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2007)第006262号

策　划：阿布都热合满.艾白
艾合买提.伊明

责任编辑：艾合买提.伊明
责任校对：阿布列孜.阿巴斯
封面设计：买买提.努比提

维吾尔民间寓言－2（维吾尔文）
《维吾尔民间文学大典》编委会编

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐解放南路348号 邮编：830001）
新疆新华书店发行
新疆新华印刷厂印刷
880×1230毫米 32开本 2.625印张
2007年1月第1版 2007年1月第1次印刷
印数：1-5000

ISBN 978-7-228-10849-7　定价：4.50元

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي
ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى: ئابلىز ئابباس
مۇقاۋا لايىھىلىگۇچى: مەمەت نەۋبەت

ئۇيغۇر خەلق مەسەللىرى — 2

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 №)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 1230×880 مىللىمېتىر، 1/32
باسما تاۋىقى: 2.625
2007 ـ يىل 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2007 ـ يىل 1 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىرازى: 1 — 5000
ISBN 978-7-228-10849-7
باھاسى: 4.50 يۈەن

مۇندەرىجە

تۈلكە بىلەن ئېشەك 1
تەمەخور مۈشۈك 3
تۆگە بىلەن ئېشەك 6
قاغا بىلەن تۈلكە 10
قۇشنىڭ ئارزۇسى 12
شەرتلىك دوستلار 14
شەپەرەڭ بىلەن ئۆكۈز 16
بۆلۈنگەننى بۆرە يەر 18
تۈلكە بىلەن تۇرنىنىڭ مېھماندارچىلىقى 22
چۈمۈلە بىلەن كىرپە 25
ئۆزۈڭگە ئىشەنچ قىلالىساڭ 27
تۈلكە بىلەن چۈجە 30
توشقان ئوۋلاش 31
تۈلكە بىلەن يولۋاس 33
پىل بىلەن خوراز 35
توشقان بىلەن ئۆردەك 37
تۈلكىنىڭ ئەتىسى 38
ئات بىلەن يولۋاس 40
كىرپە بىلەن توشقان 42
ئۈچ تۈلكە 43

此为试读，需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

تۈلكىنىڭ تاپقان دەرسى 46
تەمەخور بۆرە 48
ئۆكۈز بىلەن پاقا 49
بۆرە بىلەن ئۆچكە 50
تۈلكە بىلەن تۇرنا 53
ھورۇن ئېشەك 55
ئاچ بۆرە 56
ھورۇن ئىت 58
شورپا قىلالمدۇق، كاۋاپمۇ 59
تۈلكىنىڭ قۇيرۇقى 60
تۈلكىنىڭ قۇيرۇقىنى جازالىشى 61
خام خىيال 63
قايسى ئۆينىڭ ئىگىسى رەھىمدىل 64
تەقدىرگە تەن بەرگىن 66
تىلىمغا باغلىنىسىلا 68
مەغرۇر پىل 70
مۈشۈك بىلەن تۇمۇچۇق 75
ھايۋانلارنىڭ دەتالاشلىرى 77
توخۇ، سۆسەر ھەم چاشقان 78

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي، ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت

تۈلكە بىلەن ئېشەك

بىر تۈلكە يۈگۈرۈپ كېلىۋېتىپ، تۇيۇقسىزلا چوڭقۇر ئازگالغا چۈشۈپ كېتىپتۇ، ھەرقانچە قىلىپمۇ چىقالماپتۇ، قانداق قىلىشنى بىلمەي ئولتۇرغاندا، بىر ئېشەك سۇ ئىزدەپ يۈرۈپ ھېلىقى ئازگالنىڭ يېنىغا كەپتۇ ۋە ئازگالدىكى تۈلكىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن:

— ھەي تۈلكىۋاي، بۇ يەردە نېمە قىلىۋاتىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ۋاي نېمىسىنى سورايسەن، — دەپتۇ تۈلكە، — بۇ كەڭ دالىدا ئۇسسۇزلۇق ۋە ئىسسىقتىن ئۆلەي دەپ قالدىم. بۇ يەر بەك سالقىن ئىكەن ھەم سۈپسۈزۈك سۇ بار ئىكەن، راھەتلىنىپ دەم ئېلىۋاتىمەن.

بۇنى ئاڭلىغان ئېشەك، مەنمۇ سۇ ئىچىپ سالقىنداپ راھەتلىنەيچۇ، دەپ ئويلاپ ئازگالغا چۈشۈپتۇ. ئاران تۇرغان تۈلكە شۇ ھامان بىر سەكرەپ ئېشەكنىڭ ئۈستىگە مىنىپتۇ ـ دە، يەنە بىر سەكرەپ ئازگالدىن كەڭ دالىغا

چىقىپ كېتىپ قاپتۇ. ئېشەك ئازگالنىڭ ئىچىدىن چىقال-
ماي قاپتۇ.

«يالغانچىغا ئىشەنسەڭ، بېشىڭغا بالا تاپىسەن» دېگەن
ماقال شۇنىڭدىن قالغانىكەن.

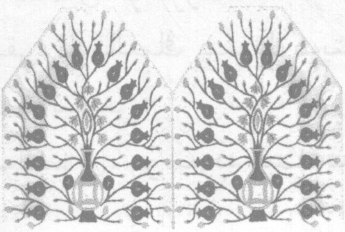

تەمەخور مۈشۈك

بىر كەمبەغەل تۇل خوتۇننىڭ بىر مۈشۈكى بار ئىـ-
كەن. بۇ خوتۇن كەمبەغەل بولغانلىقتىن مۈشۈكنى ھەر
خىل تائاملار بىلەن باقالمىسىمۇ، ھەر ھالدا ئاچ قويماي،
كۈندە بىرنەچچە قېتىم نان چايناپ بېرىدىكەن. لېكىن، بۇ
مۈشۈك ناھايىتى تەمەخور بولۇپ، ئۆز ئىگىسىنىڭ بەرگىنىگە
زادىلا قانائەت قىلمايدىكەن، بىرەر نەرسە بېرەرمىكىن، دې-
گەن تەمە بىلەن كەچكىچە تالاغا چىقىپ، ئۆتكەن - كەچ-
كەنلەرنىڭ قولىغا قاراپ ياتىدىكەن. بىر كۈنى ئۇنىڭ يې-
نىغا بوينىدا مەرۋايىت، مارجانلار بار، تۈكلىرى يالتىراپ
كەتكەن سېمىز بىر مۈشۈك كېپتۇ - دە:

— بۇ يەردە يېتىپسەنغۇ؟ — دەپتۇ.

— ھەئە، ئاپتاپسىنىپ ياتتىم، — دەپتۇ تەمەخور
مۈشۈك.

— سەن كىمنىڭ مۈشۈكى؟

— مۇشۇ ئۆيدىكى تۇل خوتۇننىڭ مۈشۈكىمەن، —
دەپتۇ ئۇ سېمىز مۈشۈككە تەلمۈرۈپ ۋە سوراپتۇ، —

سىزمۇ مۈشۈك، مەنمۇ مۈشۈك، لېكىن سىز بەك سېمىز، چىرايلىق ئىكەنسىز، مەن بەك ئورۇق. ئۆزىڭىز كىمنىڭ مۈشۈكى بولىسىز؟

— مەن پادىشاھنىڭ مۈشۈكى.

— شۇڭا، سېمىز، چىرايلىق ئىكەنسىز، — دەپ ئالاھىدە سالام بېرىپ، ئۆز دەردىنى ئېيتىشقا باشلاپتۇ ئۇ، — ماڭمۇ ئانچە - مۇنچە غەمخورلۇق قىلىپ قويسىڭىز، قانداق؟ مەن بىتەلەي كۈنىگە بىرنەچچە چايىنام نان يەيمەن، يېرىم ئاچ، يېرىم توق، قورسىقىم تويۇپ باققىنىنى بىلمەيمەن.

— بولىدۇ، مېنىڭ يېنىمغا بارغىن. گۆش - پۆش دېگەن ئېشىپ - تېشىپ تۇرىدۇ. باشقا مۈشۈكلەرمۇ مەندىن ئاشقان - تاشقاننى يەپ تويۇپ چىقىپ كېتىدۇ، — دەپتۇ پادىشاھنىڭ مۈشۈكى.

تەمەخور مۈشۈك خۇشاللىقىدىن ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىپ، چوقۇم بارىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ، كېچىچە ھەر خىل تائاملارنى ئويلاپ ئۇيقۇسى كەلمەپتۇ. تاڭ ئېتىش بىلەنلا ئۇ پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا قاراپ مېڭىپتۇ، ئوردىغا كىرىپ ئۇياق - بۇياققا كۆز يۈگۈرتۈپتۇ، بىراق پادىشاھنىڭ مۈشۈكىنى تاپالماپتۇ، ئاخىر پادىشاھ تۇرىدىغان ئۆيگە كىرسە، پادىشاھ ئۇخلاۋېتىپتۇ.

ئۇ پادىشاھنىڭ كارىۋىتى يېنىدىكى بىر قەپەسنىڭ ئىچىدە تۇرغان شاتۇتىنى كۆرۈپتۇ - دە، قۇرۇق كەتمەي،

شاتۇتنى بولسىمۇ يەپ كېتەي، دەپ ئويلاپ، قەپەسكە ئې-
تىلىپتۇ. قاتتىق قورقۇپ كەتكەن شاتۇتى چىرقىراپ كې-
تىپتۇ. پادىشاھ ئويغىنىپ قارىسا، بىر ئوغرى مۈشۈك شا-
تۇتنى يېمەكچى بولۇۋاتقانىكەن، ئۇ دەرھال ئوقيانى ئېلىپ
مۈشۈكنى ئېتىپتۇ. مۈشۈك يېرىم جان ھالدا ئوقيانى
سۆرەپ ئۆز ئۆيىگە قېچىپ كەپتۇ.

— نېمە بولدۇڭ؟ — دەپ سوراپتۇ تۇل خوتۇن.

گۇناھكار مۈشۈك لام - جىم دېيەلمەپتۇ.

ئەھۋالنى چۈشەنگەن تۇل خوتۇن ئېچىنغان ھالدا
مۇنداق دەپتۇ:

— بىلىپ قوي، «تەمەنىڭ كەينى كامار» بولىدۇ. يا
چاشقان تۇتۇپ يېمەي، يا مەن بەرگەنگە شۈكۈر قىلماي،
بالاخور نەپسىڭنىڭ كەينىگە كىرىپ، جاجاڭنى يەپسەن !

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

تۆگە بىلەن ئېشەك

بىر ئېشەك بىلەن تۆگە ھېرىپ ئۆلەر ھالغا كېلىپ قالغاندىن كېيىن، كارۋان، مەن سەپەردىن يانغۇچە ئوتلاپ يۈرۈپ سەمرىپ قالار، قايتاردا ئەكېتەرمەن، دېگەن ئوي بىلەن تاغ باغرىدىكى بىر يايلاققا تاشلاپ كېتىپتۇ. ئېشەك بىلەن تۆگە يېرىم كۈنگىچە ئورنىدىن تۇرالماي يېتىپتۇ، ئەمما ھەر خىل ئوت - چۆپلەرنىڭ پۇرىقى، تاغنىڭ ساپ ھاۋاسى ئۇلارغا كۈچ - قۇۋۋەت بەرگۈچى شىپالىق دورا بوپتۇ. ئۇلار ئاستا ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، يېڭى چىققان ئوتلارنىڭ ئۇچىدىن يەپ، سۈزۈك سۇ ئىچىپ خېلى ماغ-دۇرىغا كېلىپ قاپتۇ، بۇ كەڭرى يايلاقتا يايلاپ يۈرۈپ ئۇزۇنغا بارمايلا سەمرىپ كېتىپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى ئوزۇق ئىزدەپ بۇ يەرگە كېلىپ قالغان بىر تۈلكە ئۇلارنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ، بىراق يالغۇز ئۆزىنىڭ كۈچى يەتمەيدىغانلىقىنى سېزىپ، دەرھال بۆرىگە خەۋەر قىلماقچى بولۇپ مېڭىپتۇ.

— ئۇلارغا نېمە گۇناھ قويساق بولار؟ گەپ ـ سۆز يوقلا يېيىش قىيىن، — دەپتۇ بۆرە تۈلكىدىن بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ تۈلكە، — بۇ يايلاق مېنىڭكى، بۇ يەردە يايلاشقا سىلەرگە كىم ئىجازەت بەردى؟ شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەرنى يەيمەن، دېگىن. مەن ساڭا گۇۋاھچى بولىمەن، قانداق؟

— بولىدۇ، — دەپتۇ بۆرە ۋە تۈلكىنى ئەگەشتۇرۇپ مېڭىپتۇ.

ئېشەك بىلەن تۆگە يىراقتىنلا بۆرە بىلەن تۈلكىنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: «ماغدۇرغىمۇ كېلىپ قالدۇق،

كۆچمىزمۇ بار، ئۆلسەكمۇ ئىلىشىپ ئۆلەيلى» دەپ مەس-لىھەتلىشىۋاپتۇ.

— ھەي دارازا، سالپاڭ قۇلاق ! — دەپ ۋارقىراپتۇ بۆرە كېلىپلا، — ئىككىڭ كىمنىڭ رۇخستى بىلەن بۇ يەردە ئوتلاپ يۈرۈشىسەن؟ !

— نېمە كارىڭ بار؟ — دەپتۇ تۆگىمۇ بوش كەلمەي.

— ھەي ئۇزۇن ئەخمەق، نېمىشقا كارىم بولمايتتى ! بىلەمسەن، بۇ يايلاق مېنىڭ؟ — دەپتۇ بۆرە.

— قايسى يايلاق سېنىڭ؟ — دەپتۇ تۆگە.

— سەن ئوتلاۋاتقان مۇشۇ يايلاق !

— راست، بۇ يايلاق بۆرە غوجامنىڭ، بۇنىڭغا مەن گۇۋاھ، — دەپتۇ تۈلكە ئالدىراپ.

— ئۇنداق بولسا، بىز بۇ يەرنىڭ ئوتىنى يېمىدۇق ! — دەپتۇ تۆگە.

شۇ ئەسنادا تۈلكە كېلىپ بۆرىنىڭ قۇلىقىغا بىرنېمە-لەرنى دەپ پىچىرلاپتۇ. بۆرە بۇلارغا يېقىنلىشىپ:

— بۇ يەرنىڭ ئوتىنى يېگەن - يېمىگەنلىكىڭنى ئاسانلا بىلىمەن ! — دەپتۇ.

— قانداق بىلىسەن؟ — دەپتۇ تۆگە.

— تىلىڭنى چىقار، پۇراپ باقىمەن !

تۆگە بىلەن ئېشەك، بۇلارنىڭ كۈچى يەتمەي، ئالدى بىلەن تىلىنى ئۇزۇۋېتىپ، ئوت يېمەيدىغان قىلىپ قوي-ماقچى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆلتۈرۈپ يېمەكچى بولۇۋاتقان

ھېلىسىنى پەملەپتۇ. تۆگە ئېشەككە كۆزىنى قىسىپ قويۇپ:

— ماقۇل، پۇراپ باق، — دەپتۇ تىلىنى چىقىرىپ.

بۆرە تۆگىگە يېقىن كېلىشىگە تۆگە كۆكرىكى بىلەن بىر ئۇرغانىكەن، بۆرە كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ، تىك موللاق چۈشۈپتۇ. ئاڭغىچە ئېشەك كېلىپ بۆرىنىڭ بىقىنلىرىغا بىرنەچچىنى تېپىپتۇ. بۆرە بۇ ئۇشتۇمتۇت زەربىدىن تىن تارتماي ئۆلۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن تۈلكە ئالاقزادە بولۇپ بەدەر قېچىپتۇ. ئېشەك تۈلكىنىڭ كەينىدىن ھاڭراپ مۇنداق دەپتۇ:

«يەر ئىگىسى»نى كۆرۈڭ ئۆلۈپ ياتقىنىنى،
«گۇۋاھچىسى»نى كۆرۈڭ قورقۇپ قاچقىنىنى.
بۇ كۆرگىنىڭدىن ساۋاق ئالمىساڭ،
باشلاپ كەل بۆرىنىڭ يەنە باشقىسىنى !

قاغا بىلەن تۈلكە

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر قاغا بىر پارچە گۆشنى ئوغ-
رىلاپ كېلىپ دەرەخكە قونۇپتۇ ـ دە، ئەمدىلا يەي دەپ
تۇرۇشىغا، ئېچىرقاپ كەتكەن بىر تۈلكە كېلىپ قاغىدىن
بۇ گۆشنى تارتىۋېلىش كويىغا چۈشۈپتۇ. قانداق قى-
لىش كېرەك؟ ھىيلىگەر تۈلكە بىردىنلا قاغىنى ماختاشقا
باشلاپتۇ:

— ھەي، قاغا دوستۇم، سەن نېمىدېگەن چىرايلىق !
قارىغىنا، پەيلىرىڭ تۇم قارا، يەنە تېخى تېگى ـ تېگىدىن
يالتىراپ تۇرىدۇ. غازنىڭ ماۋۇقلىرى دېگەن نېمە ئۇ ! سې-
نىڭ پەيلىرىڭ ئۇنىڭدىنمۇ يۇمشاق. كۆزلىرىڭچۇ ! ھېچ-
كىمدە سېنىڭكىدەك ئۆتكۈر، كېلىشكەن كۆز يوق ! تىر-
ناقلىرىڭ بۈركۈتنىڭكىدىن ھەرگىز قېلىشمايدۇ. ئۇچار
قۇشلار ئىچىدە گۈزەل دېسە، مانا سېنى دېسە بولىدۇ !

قاغا تۈلكىنىڭ ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختاشلىرى-
نى ئاڭلىغاندىن كېيىن تېرىسىگە پاتماي كېتىپتۇ، تۈلكە
تېخى مېنىڭ سايرىغىنىمنى ئاڭلاپ باقسا، قانچە ماختاپ

كېتەر ئىدى؟ توختا، مەن ئۇنىڭغا بىر سايراپ بېرەيچۇ! دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، «قاق» قىلىشىغىلا ئاغزىدىكى گۆش «پوككىدە» يەرگە چۈشۈپتۇ. تۈلكە دەرھال گۆشنى ئېلىپ بىرلا يالماپ يۇتۇۋەتكەندىن كېيىن:

— دۇنيادا سېنىڭدەك سەت، سېنىڭدەك شۇم نەرسە يوق، يالغاندىن ماختاپ قويسام، ئۆزۈڭچە مەست بولۇپ كەتتىڭ، — دەپ قويۇپ يولىغا راۋان بوپتۇ.

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com